

Forbrugertilliden er høj, så hvorfor stiger privatforbruget ikke?

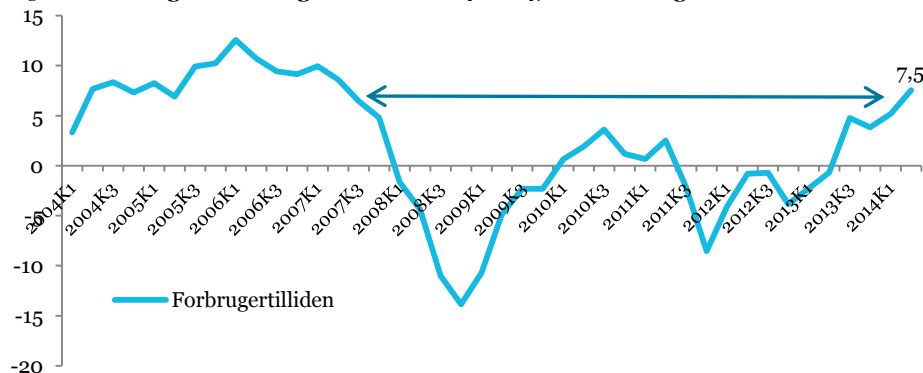
AF CHEFKONSULENT MIRA LIE NIELSEN, CAND. OECON

I foråret 2008 og dermed i månederne op til Finanskrisen brugte vi danskere årligt samlet set for 32 mia. kr. mere på os selv og vores privatliv, end vi gør i dag. Finanskrisen kom og slog i sensommeren 2008 bunden ud af dansk økonomi og af vores privatforbrug. I ca. 1,5 år var dansk økonomi præget af decideret krise, mens vi i de efterfølgende knap 4 år har spejdet forgæves efter vækst og efter øget privatforbrug.

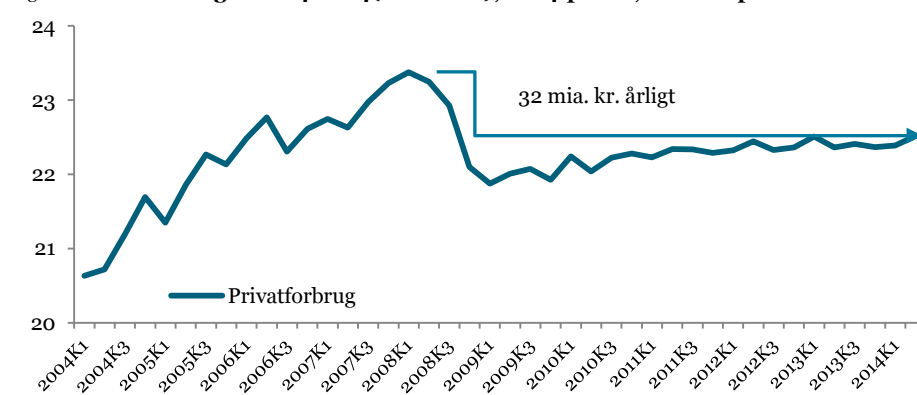
Der sker dog ikke rigtigt noget med vækst eller danskernes forbrug. Forbrugertilliden har nået samme niveau som i tiden lige inden krisen, hvor privatforbruget toppede, men det har ikke fået danskerne til at øge forbruget i nogen særlig grad, jf. figur 1 og 2.

Forbrugertilliden er tilbage på niveauet fra før krisen

Figur 1 **Udviklingen i forbrugertilliden 2004-2014, sæsonkorrigerede netttotal**

Figur 2 **Privatforbruget 2004-2014(2. kvartal), 2014-priser, mia. kr. pr. kvartal**

Privatforbruget er fortsat betydeligt lavere end tidligere

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken hhv. FORV1 og NKHC21 samt Dansk Erhverv

Danskernes forbrugssammensætning

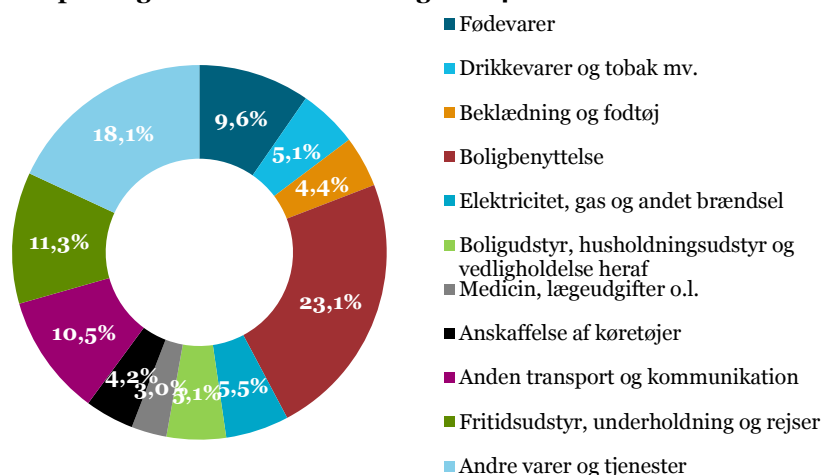
Danskerne bruger milliarder af kroner om året på ganske almindelige ting, som rugbrød, tøj, forsikringer, husleje, restaurationsbesøg, benzin osv. Dvs. på alt hvad vi som privatpersoner køber som følge af vores behov, præferencer og budget. I løbet af det seneste år udgjorde danskernes forbrug i Danmark 895 mia. kr.¹, hvilket svarer til 32 mia. kr. mindre end i starten af 2008 – lige inden Finanskrisen brød løs.

Figur 3 giver et overblik over fordelingen af de 895 mia. kr. i form af de andele af danskernes forbrug, der bruges på 11 forskellige kategorier af varer og tjenesteydelser. "Boligbenyttelse" og "Andre varer og tjenester" udgør langt de største andele af forbruget, mens forbruget på køb af nyt køretøj eller medicin udgør langt mindre af vores samlede forbrug.

Den største post på forbrugsbudgettet er boligen

Figur 3

Procentuel opdeling af danskernes forbrug i 2014

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken NKHC21 og Dansk Erhverv

Hvad er det, som vi bruger færre penge på?

Som vist er privatforbruget altså 32 mia. kr. lavere i dag, end det ville have været, såfremt det var blevet på niveauet, fra før krisen satte ind, og derfor er det interessant at finde ud af, *hvad* det er, som i mindre grad købes i dag end tidligere.

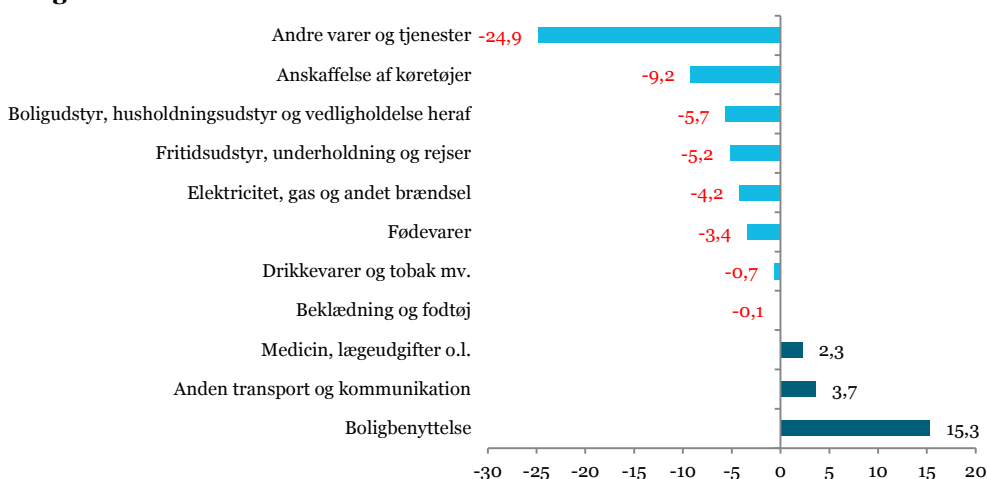
Som vist i figur 4 så dækker faldet i forbruget over flere forskellige ting, men især er der skåret ned på forbruget af varer og tjenester, som ligger i kategorien "Andre". Denne gruppe dækker eksempelvis over forbrug på cafebesøg, restauranter, hoteller, frisør, smykker, ure mv. Gruppen indeholder også såkaldt "finansielle tjenester", som dækker over diverse gebyrer på giroindbetalinger, bankudtog, kreditter, omkostninger i forbin-

Forbruget er faldet på mange forskellige varer og serviceydelser

delse med låneomlægning, omkostninger i forbindelse med aktiehandel og lign. Det er især sådanne varer og ydelser, som danskerne har skåret væk, men som figur 4 også viser, så bruger vi ej heller så meget på køretøjer, vores boligers indretning samt udstyr til fritiden.

Figur 4

Ændring i danskenes forbrug 2008 vs. 2014 på forskellige kategorier, mia. kr. årligt

Note: Forskellene er udregnet med udgangspunkt i sæsonkorrigerede 2010 kædede værdier og efterfølgende opregnet med forbrugerprisinflationen i perioden 2010-2014.

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken NKHC21 og Dansk Erhverv

Figur 4 viser også, at forbruget på "elektricitet, gas og andet brændsel", dvs. i vid udstrækning på opvarmning af boliger, er faldet med 4,2 mia. kr., hvis forbruget i 2008 sammenlignes med forbruget i dag. Hvor forbrug på frisør, restaurant, ny sofa eller en ny bil er et forbrug, vi i høj grad selv bestemmer, så bestemmes omkostningerne til opvarmning af vores hjem i høj grad af, hvor mild, kold, kort eller lang vinterperioden er, og især vinteren 2013/2014 var kort og mild, hvilket har medført markant lavere forbrug på netop "elektricitet, gas, og andet brændsel." Faldet er med til at holde det samlede privatforbrug nede, men forklarer altså blot 4,2 mia. af faldet på 32 mia. kr.

Milde vintre holder også privatforbruget nede

Der er dog også forbrug, der er kommet mere af siden 2008. Privatforbruget i forbindelse med "boligbenyttelse" er steget med, hvad der svarer til 15 mia. kr. Boligbenyttelse består af udgifter til husleje og beregnet "husleje" i ejerboliger, vandforbrug og afgifter, renovation mv. Omkostningerne til boligbenyttelse er også omkostninger, som man som enkeltperson typisk ikke selv bestemmer størrelsen af, da de dækker over eksempelvis prisen på renovation og vandafledningsafgift, husleje mv.

Hvorfor bruger vi ikke penge som tidligere?

Der er mange forklaringer på, hvorfor forbruget fortsat er markant lavere end tidligere. I denne analyse fremhæves dog primært fem af disse årsager: færre store forbrugsgoder, mere opsparing, ændrede præferencer har ændret forbruget i retning af øget forbrug på udlandsrejser, boligformuen er skrumpet, og danskerne søger mod langvarig sikkerhed i låneformer frem for forbrug nu.

1. Forbrugerne køber færre store forbrugsgoder

For at undersøge hvorfor forbrugerne har ændret adfærd, er det interessant ved hjælp af Danmarks Statistiks målinger af forbrugertilliden at se på, hvad forbrugernes selv vurderer andeledes, end de gjorde i starten af 2008.

Danmarks Statistik har siden 1974 via spørgeskemaer og interviews undersøgt forskellige indikatorer for forbrugernes tillid, og den samlede forbrugertillid er et uvægtet gennemsnit af fem spørgsmål om forventninger til og vurdering af dansk økonomi nu, egen økonomi i dag og i fremtiden, samt hvorvidt det vurderes fordelagtigt at købe større forbrugsgoder givet den økonomiske situationⁱⁱ.

Foruden de fem spørgsmål, hvis svarresultater indgår i beregningen af den samlede forbrugertillid, så stilles yderligere syv spørgsmål om emner, som også har betydning for, hvorledes forbrugerne ventes at agere. Bl.a. stilles spørgsmål om forventning til arbejdsløshed og vurdering af dansk økonomis tilstand.

Hvis man ser på den samlede forbrugertillid, er den, som vist i figur 1, på niveau med årene lige inden krisen, men hvis man ser på, hvad forbrugerne svarer til et andet af forbrugerundersøgelsens spørgsmål "Hvor meget vil familien i de kommende 12 måneder bruge til større forbrugsgoder sammenlignet med de sidste 12 måneder", så er de massivt negative, og langt mere negative end før krisen ramte, jf. figur 5.

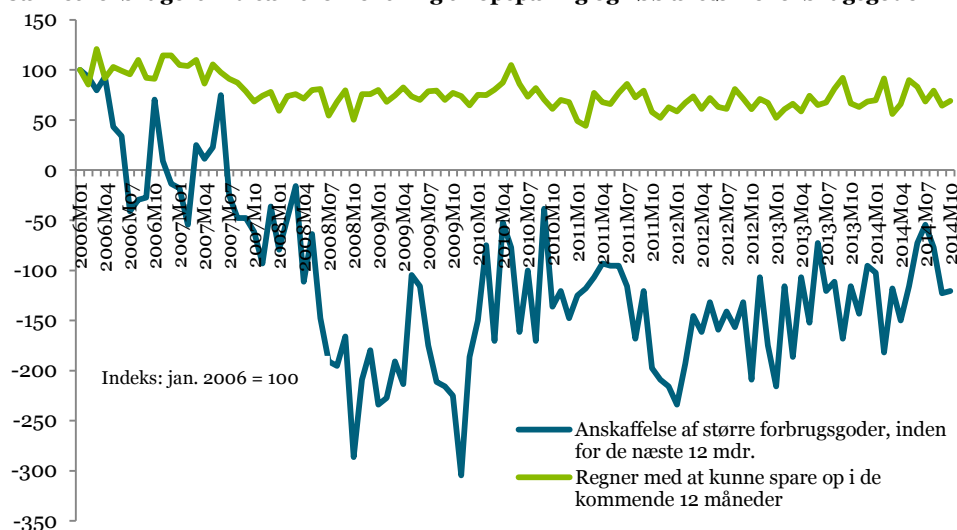
I 2006, 2007 var der overvægt af forbrugere, som regnede med fortsat at øge købet af større forbrugsgoder. Netop de større forbrugsgoder er i sagens natur af stor betydning for privatforbrugets størrelse.

I figur 5 er også vist resultater for spørgsmålet "Regner du med i de kommende 12 måneder at kunne spare op". Udviklingen og niveauet for den grønne kurve viser, at der er og har været en relativ stabil overvægt af danskerne, der mener at kunne. Resultatet er et tydeligt tegn på, at mange danskere ikke rigtigt har mærket krisen på deres privatøkonomi.

Årsagerne til lavere forbrug er mange

Danskerne holder igen med køb af store forbrugsgoder

Figur 5

Samlet forbrugertillid samt forventning til opsparing og køb af større forbrugsgoder

Note: Den samlede forbrugertillid er et uvægtet gennemsnit af svarene på fem spørgsmål

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken FORV1 og Dansk Erhverv

De to resultater vist i figur 5, færre vil anskaffe større forbrugsgoder og fortsat mange kan spare op, leder til den første forklaring på, hvorfor privatforbruget ikke stiger trods høj forbrugertillid: **Ikke behov for køb af større ting.**

Det samlede billede, man får fra forbrugsundersøgelsen, er, at danskerne ikke er så bekymrede for bl.a. arbejdsløshed og dansk økonomi, som man kunne tro, og at de egentlig er godt tilfredse, og derfor er forbrugertilliden høj. Samtidig indikerer resultaterne, at forbrugerne er tilfredse med, hvad de har, og derfor ikke eksempelvis planlægger køb af større forbrugsgoder.

At danskerne holder igen med de større køb, er i sagens natur med til at holde privatforbruget nede, og salget i brancher, der forhandler større forbrugsgoder, har ligget fladt siden kriseåret 2009ⁱⁱⁱ.

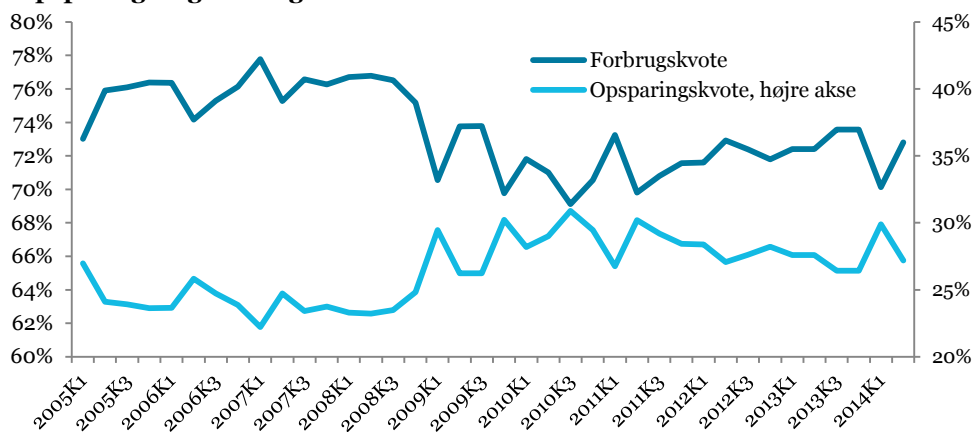
2. Opsparing, frem for forbrug nu

Som vist har danskerne mulighed for opsparing, og de gør det også. Danskernes indkomster overstiger forbruget i disse år, og derfor stiger opsparingen, jf. figur 6, der viser udviklingen i hhv. opsparings- og forbrugskvote. Forbrugskvoten er udregnet som den andel af den disponible indkomst, der går til forbrug, mens opsparingskvoten er udregnet som den resterende andel. Som det fremgår, så er der sket et synligt fald i andelen af den disponible indkomst, der forbruges, mens opsparingskvoten er steget.

Andelen af danskere, der forventer at kunne spare op, er forholdsvis stabil

Figur 6

Opsparings- og forbrugskvot

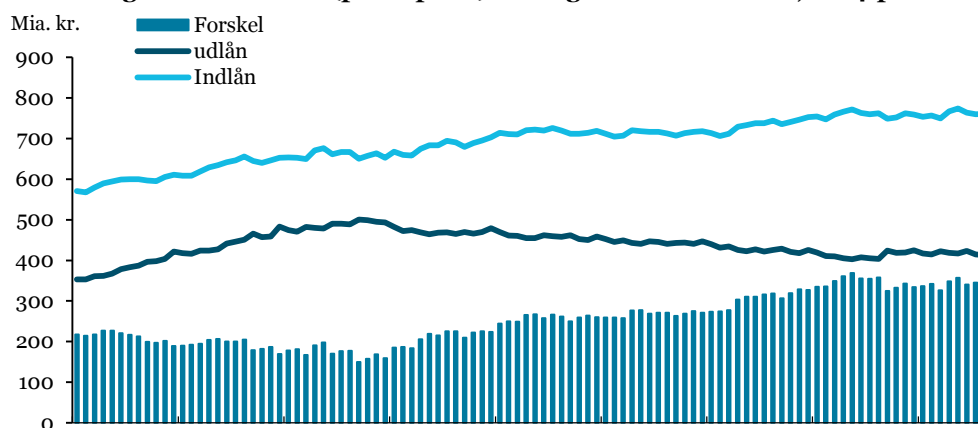
Danskerne vælger i højere grad opsparing til fordel for forbrug

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken NKN3 og Dansk Erhverv

Danskernes indlån i bankerne er da også steget massivt gennem de seneste år^{iv}, jf. figur 7. Danskernes indlån i bankerne er steget markant gennem årene med krise, og samtidig er bankernes udlån faldet. Indlånet har ligget mellem 740 og 760 mia. kr. siden 2013, hvilket er betydeligt mere end i starten af 2008, hvor indlånet var omkring 80-90 mia. kr. lavere. Større indlån og lavere udlån har betydet, at indlånsoverskuddet i dag er ca. 150 mia. højere, end det var i begyndelsen af 2008.

Figur 7

Udviklingen i danskernes(privatpers.) ind- og udlån i bankerne, 2014-priser

Indlånene stiger og udlånene falder

Kilde: Danmarks Nationalbank, Nationalbankens Statistikbank MFI-statistik.

150 mia. kr. svarer til, at alle 4,45 mio. danskere over 18 år har knap 34.000 kr. mere stående i banken i dag, end inden krisen ramte i efteråret 2008. Udviklingen i ind- og udlån tegner et billede af, at danskerne ønsker at skabe økonomisk tryghed og polsting, såfremt nye tilbageslag skulle ramme dansk økonomi og dermed også husholdningernes egen økonomiske situation. De mange penge i banken viser også, at danskerne rent faktisk har penge, som potentielt kan komme i spil og løfte forbruget relativt hurtigt. Det er på mange måder forståeligt, at danskerne fortsat lader forsigtigheden råde, men hvad der kan virke fornuftigt for den enkelte familie, er, når det sker kollektivt i samfundet, gift for fremgangen i økonomien og dermed også sikringen af den enkeltes økonomiske sikkerhed.

I kraft af at privatforbruget udgør ca. 47 pct. af Danmarks BNP, så er **den øgede opsparing på bekostning af forbrug stærkt medvirkende til at holde privatforbruget nede**. Lavt privatforbrug holder dansk økonomi fanget i lavvækst og holder dermed også fast i danskernes krisebevidsthed. Dermed er der tale om en selvforstærkende negativ cirkel, hvor den nuværende sløje udvikling i dansk økonomi gør, at danskerne fortsat vil holde deres penge i banken.

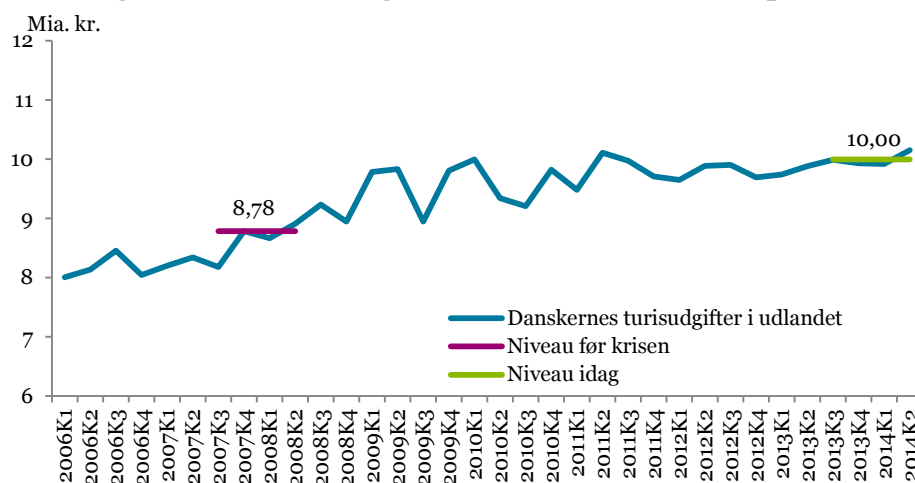
Danskerne har penge, som i teorien kunne løfte privatforbruget

3. Ændrede forbrugerpræferencer trækker forbrug til udlandet

Privatforbruget holdes altså nede af, at danskerne køber færre større ting og i højere grad sparer op. Samtidig er forbruget på ferie i udlandet steget, hvilket, i lyset af ovennævnte, er tegn på, at ferie og oplevelser vægtes højere end ting. Forbruget på ferierejser i udlandet er i dag godt 1,2 mia. kr. højere end inden krisen, jf. figur 8.

Figur 8

Udvikling i danskernes forbrug som turister i udlandet, 2014-priser

Der bruges flere penge på ferier i udlandet

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken NKHC1 og Dansk Erhverv

Figur 8 viser danskernes samlede forbrug som turister i udlandet, og det er bemærkelsesværdigt, at forbruget stort set er steget uafbrudt gennem hele perioden. Danske forbrugere sparer på forbruget i Danmark, men bruger flere penge i udlandet, hvilket er tegn på ændrede præferencer i retning af, at oplevelser i form af rejser til udlandet foretrækkes. **Ændrede forbrugerpræferencer er med til at holde forbruget i Danmark nede.**

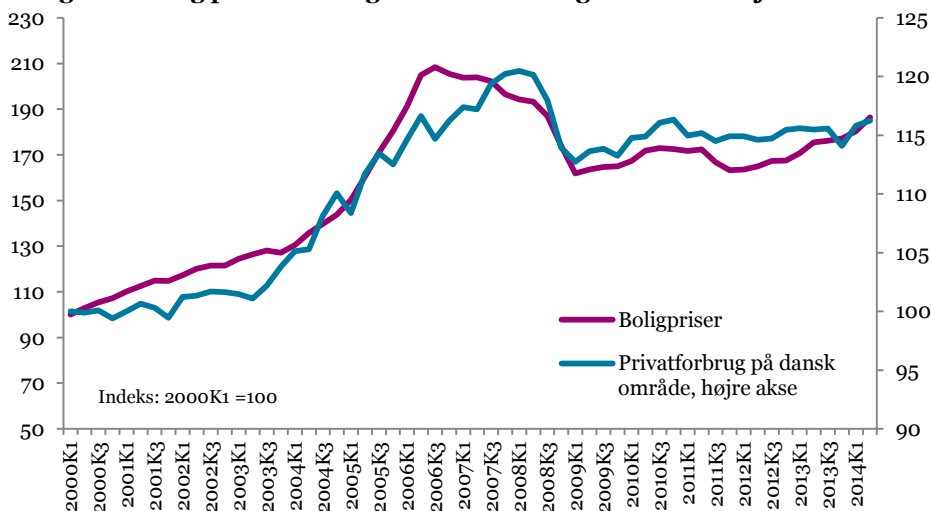
4. Boligformuen er skrumpet

For boligejerne udgør boligformuen typisk en meget stor del af den samlede formue, og selvom den ikke realiseres, så giver det eksempelvis utryghed, når ens formue taber værdi, uden at man selv direkte kan gøre noget med det. Derfor påvirker boligmarkedets udvikling forbruget – også selvom boligprisudviklingen ikke direkte har betydning for eksempelvis saldoen på lønkontoen.

Der er mere end 2,5 mio. danskere, der bor i ejerbolig, og udviklingen på boligmarkedet betyder derfor meget for en stor andel af de danske forbrugere. Figur 9 viser, at der som ventet er tæt sammenhæng mellem udviklingen i boligpriser og udviklingen i danskernes forbrug.

Figur 9

Boligmarked og privatforbrug er historisk set gået samme vej

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken EJEN5, NATKHO13 og Dansk Erhverv

Figuren fortæller flere interessante ting, der har betydning for forbruget i dag og fremadrettet. Boligpriserne toppede allerede i slutningen af 2006 efter at være steget mas-

Værdien af boligformuen er trods stigninger fortsat markant lavere end tidligere

Udvikling på boligmarkedet påvirker rigtig mange danskernes formuer

sivt gennem flere år, mens privatforbruget først toppede ca. 1,5 år senere. Da krisen ramte, så faldt begge markant, og selv om der siden slutningen af 2011 har kunnet spores en stigende tendens i boligpriserne, så er forbruget endnu ikke fulgt med op.

Boligpriserne har generelt set være i fremgang i knap 2 år, men udviklingen foregår fragmenteret og forskelligartet rundt omkring i landet. Figur 9 viser, at boligpriserne til trods for stigende tendens fortsat er i omegnen af 10 pct. lavere, hvilket pga. inflationen i perioden realt svarer til, at priserne er 25 pct. lavere, end de var i slutningen af 2006.

Samtidig er det især i og omkring København, Århus og Aalborg, at der har været større stigninger, og priserne der¹, nærmer sig niveauet i 2006 og 2007. Omvendt er boligpriserne i Region Sjælland og Syddanmark fortsat markant under tidligere tiders niveau, selvom der i disse regioner har været mindre stigninger at spore i starten af 2014.

Boligpriserne er, korrigeret for inflationsudviklingen, tæt på 25 pct. lavere end i 2006

Udhulingen af boligformuen er fortsat massiv, hvilket har mindsket friværdierne og opsparingen i boligen. Den mindre formue gør samtidig forbrugerne mere sårbare over for eksempelvis nye tilbageslag i dansk økonomi. **På denne måde er lavere boligpriser med til at holde privatforbruget nede.**

Det er vigtigt i denne sammenhæng at påpege, at såvel boligmarkedet som privatforbruget i høj grad begge er afhængige af udviklingen i samfundet som helhed, og faldende boligpriser vil typisk finde sted i tider med bl.a. lav vækst og faldende beskæftigelse, som øger risikoen for at blive ledig, og dermed også i realiteten kan påvirke de faktiske beløb på eksempelvis lønkontoen.

5. Sikkerhed på den lange bane frem for forbrug nu

Som vist i forrige afsnit, så har der desuden det seneste år været en tendens til, at boligejere i højere grad søger mod fastforrentede lån samt mod rentetilpasningslån med længere end 1 års løbetid end tidligere, og især 1-årige rentetilpasningslån er derfor på tilbagetog^v.

Selvom renteniveauet i dag er meget lavt, og det derfor er historisk billigt at binde renten for en længere periode, så kan man tolke dette som endnu et tegn på, at boligejere i stigende grad vægter langsigtet økonomisk sikkerhed over forbrugsmuligheder her og nu, idet ydelserne her og nu typisk er højere på de fastforrentede lån.

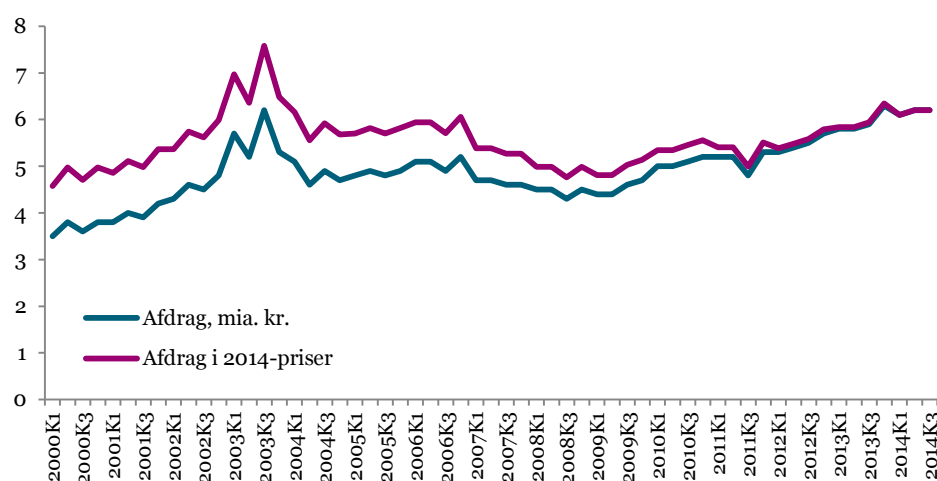
¹ I løbende priser- dvs. ikke korrigeret for inflation.

Danskerne er også begyndt at afdrage mere på gælden end i årene inden nedturen for dansk økonomi, og der afdrages i dag i et omfang, som ikke er set i mere end 10 år, jf. figur 10.

Ønske om langsigtet økonomisk tryghed medfører lavere forbrug her og nu

Figur 10

Udvikling i afdrag på realkreditlån til ejerboliger og fritidshuse, mia. kr.

Kilde: Realkreditrådet og realkreditforeningen, Realkreditrådets udlånsstatistik UL10 og Dansk Erhverv

I løbende priser har det samlede afdrag faktisk aldrig været større, end det er i dag. Afdragernes andel af udlånet har desuden tilsyneladende ikke ² været større, end det er i dag. **Danskernes øgede tilgang til flerårige rentetilpasningslån og lange fastforrentede lån samt de stigende afdrag, virker, alt andet lige, hæmmede for forbruget i dag og dermed også en årsag til det fortsat lave privatforbrug.**

Danskerne afdrager mere på boliggylden

De historisk lave renter er utvivlsomt også medvirkende årsag til afdragernes stigning, da de medfører, at der kan afdrages mere til samme ydelse.

Opsummering

Analysen viser, at der er mange faktorer, der i disse år holder privatforbruget nede. Analysen berører dog ikke direkte, at årene lige inden krisen var år præget af kraftig fremgang i forbruget som lå over den historiske udvikling. At privatforbruget var relativt højt i 2006 og 2007 ændrer dog ikke ved, at det er og har med kortvarig undtagelse i 2010 været relativt lavt siden. Det ændrer heller ikke ved, at privatforbrugets betyd-

² Realkreditrådets statistik går tilbage til 1995.

ning for den økonomiske udvikling er stor, og det lavere privatforbrug på dansk område er medvirkende til at fastholde dansk økonomi i en forholdsvis kedelig spiral med lav vækst og kun meget sparsom fremgang.

Der er meget, der tyder på, at årene med krise, og det faktum, at væksten i dansk økonomi ikke rigtig kommer i gang, gør, at danskerne vægter forsigtighed over forbrug i disse år. Der er ikke samme behov for køb af nye større forbrugsgoder, mens opsparingerne stiger og det samme gør forbruget på udlandsrejser. Boligformuen er blevet mindre, og der er mere fokus på stabilitet og nedbringelse af gæld.

Når forbrugerne ikke opfører sig, som de plejer at gøre, bliver det også sværere at forudsige den samfundsøkonomiske udvikling, og skøn for privatforbruget bliver da også år efter år nedjusteret i takt med, at den ventede stigning udebliver. Samtidig gør de tilbageholdne forbrugere dansk økonomi endnu mere afhængig af internationale forhold, der påvirker eksportmulighederne. Resultatet er, at eksporten bliver endnu vigtigere som trækhest for økonomien, og at et fremtidigt opsving lader vente på sig. Omvendt har krisebevidstheden medført højere opsparing og fokus på stabilitet og nedbringelse af gæld, hvilket giver mulighed for øget forbrug, når krisen endelig bliver fortid. ▽

Krisebevidstheden holder fast af det lavere privatforbrug

Eksporten bliver endnu vigtigere for at slippe fri af krisen

▼ OM DENNE UDGAVE

"Forbrugertilliden er høj, så hvorfor stiger privatforbruget ikke?" er 24. nummer af Dansk Erhvervs Perspektiv i 2014. Redaktionen er afsluttet den 3. december 2014.

▼ OM DANSK ERHVERVS PERSPEKTIV

Dansk Erhvervs Perspektiv er Dansk Erhvervs analysepublikation, der sætter fokus på aktuelle problemstillinger og giver baggrund og perspektiv på samfundsmæssige problemstillinger. Dansk Erhvervs Perspektiv udkommer ca. 25 gange årligt og henvender sig til beslutningstagere og meningsdannere på alle niveauer. Ambitionen er at udgøre et kvalificeret og anvendeligt beslutningsgrundlag i forhold til væsentlige, aktuelle udfordringer på alle områder, som har betydning for dansk erhvervsliv og den samfundsøkonomiske udvikling. Det er tilladt at citere fra Dansk Erhvervs Perspektiv med tydelig kildeangivelse og med henvisning til Dansk Erhverv.

▼ ISSN-NR.: 1904-7894

Dansk Erhvervs Perspektiv indgår i det nationale center for registrering af danske periodika, ISSN Danmark, med titlen "Dansk Erhvervs perspektiv: Analyse, økonomi og baggrund (online)"

▼ KVALITETSSIKRING

Troværdigheden af tal og analyser fra Dansk Erhverv er afgørende. Dansk Erhverv gennemfører egne spørgeskemaundersøgelser i overensstemmelse med de internationalt anerkendte guidelines i ICC/ESOMAR, og alle analyser og beregninger gennemgår en kvalitetssikring.

Denne analyse er offentlig tilgængelig via Dansk Erhvervs hjemmeside. Skulle der beklageligvis og trods grundig kvalitetssikring forefindes fejl i analysen, vil disse blive rettet hurtigst muligt og den rettede version lagt på nettet.

▼ KONTAKT

Henvendelser angående analysens konklusioner kan ske til chefkonsulent og økonom Mira Lie Nielsen på mln@danskerhverv.dk eller tlf. 33 74 65 06.

▼ REDAKTION

Analysechef Geert Laier Christensen (ansv.), cand. scient. pol.; skattepolitisk chef Jacob Ravn, cand. jur.; cheføkonom Michael H.J. Stæhr, Ph.D., cand. scient. oecon.; chefkonsulent Mira Lie Nielsen, cand. oecon.; politisk konsulent Morten Jarlbæk Pedersen, cand. scient. pol.; analysekonsulent Malthé Mikkøl Munkøe, cand. scient. pol., MA, MA og økonom Andreas Kildegaard Pedersen, cand. polit.

▼ NOTER

ⁱ Beløbet er udregnet som perioden 3.kvt. 2013 - 2.kvt. 2014, Statistikbanken NKHC21

ⁱⁱ For yderligere information om forbrugerforventningsundersøgelsen:

<http://www.dst.dk/da/Statistik/dokumentation/kvalitetsdeklarationer/forbrugerforventningsundersogelser.aspx>

ⁱⁱⁱ Se fx det indenlandske salg i statistikbanken.dk/FIKS33 for brancherne 47004 og 47005

^{iv} Danmarks Nationalbank, Statistikbanken MFI statistik

^v Realkreditrådet og Realkreditforeningen, Udlånsstatistikken UL10 og UL20